

CYPRUS
INTERNATIONAL
UNIVERSITY
ULUSLARARASI
KIBRIS
ÜNİVERSİTESİ

folklor/edebiyat, cilt:23, sayı:89, 2017/1

KİTAP TANITIM

Balta, Nevin (2014) *Anadolu Kadın Başlıkları*. Ankara: Alter Yayıncılık. ISBN: 9786054922536, 454 sayfa*

Nevin Balta *Anadolu Kadın Başlıkları* adlı kitabının girişinde “Milletlerin hayatında geçerli olan ve gelenek hâlinde devam eden her türlü duygu, düşünce, inanç, sanat ve hayat tarzının tamamına *kültür*, bunun tarihi seyri içinde ele alınıp incelenmesine de *kültür tarihi* adı verilir” cümlesiyle eserinin ortaya çıkış amacını okuyucuya sunmaktadır. Hayatın her evresinde var olan kültür, dil üzerine çalışmalar yapan aynı zamanda Türk Dil Kurumu’nda görev alan yazarın yazmış olduğu eserin ana temasıdır. Yüzyıllardır varlığını sürdüren giyim kuşam kültürü ve bu geleneklerin geçmişten günümüze aldığı yol Anadolu Kadın Başlıkları kitabında geniş bir şekilde anlatılmaktadır.

Orta Asya’dan göç eden Türk kavimleri hariç diğer Türk topluluklarında kültür ve medeniyet gelişerek, fakat bir bütünlük içinde İslami dönme kadar birbirinin devamı niteliğinde gelişmiştir. Nitekim Doğu Mançurya ve Kore’ye giden Türk kavimleri kültür ve sanat tarihine yenilikler getirdiler. Avrupa’ya giden Türk kavimleri ise diğer Türk kavimleriyle birleşmeleri ve gerekse gittikleri yerlerde başka boylarla karışmaları ve Bizans’ın etkisiyle farklı bir sanat anlayışına imza attılar.

Günümüzde Türk Dünyası olarak tanımlanan, Türkiye Cumhuriyeti ve topluluklarını içine alan Türk milleti, Anayurt Orta Asya’dan itibaren dünya coğrafyası üzerinde geniş bir alana dağılmış olarak yaşamış ve kültürü de tarih ve coğrafyanın koşullarına göre çeşitlilik kazanarak günümüze kadar ulaşabilmiştir. Türk kültürünün zenginliği, kuşkusuz yaşanılan coğrafyalardan ve yaşanılan büyük tarihsel olaylardan kaynaklanmaktadır. Doğup büyüdüğümüz coğrafyada, bize değerlerimizin çoğunu

---

* Bu kitap tanıtım yazısı Buse Kadioğlu tarafından yapılmıştır (Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Halkbilim Bölümü lisans öğrencisi, buse_sebo_6@hotmail.com).

öğreten, yaşatan kültürümüz, aynı zamanda kişisel kimliğimizin bir parçasıdır. Tarih içinde giyim kültürü incelendiğinde her toplumun yaşadığı coğrafyan yaşam biçimi, günlük uğraşları, değerleri, giyilen giysilerin biçim ve çeşidini bunlara ek olarak takı-aksesuar ve makyaj biçimlerini etkilediği görülmüştür.

Türklerin giyim kültürü de tarih boyunca değişmeler kaydetmiştir. Orta Asya göçebe Türk toplumunda kadın ve erkek benzer giysileri giyerdi. Türkler Anadolu'ya ayak bastıktan sonra da geleneksel giyim biçimlerini devam ettirmişler; ancak karşılıklı kültür alış verişiyle yeni coğrafyada hem etkilenmişler hem de etkilemişlerdir. Orta Asya Türk giyim geleneğini tüm özellikleriyle sürdürüp gelecek kuşaklara aktaranlar ise Anadolu Selçuklularıdır. Türklerin Orta Asya'da kullanmakta oldukları ve Anadolu'ya göç ettikten sonra da kullandıkları deri ve astragan başlıklar Haçlı Seferleri ile Avrupa'ya taşınarak yayılmıştır. Öte yandan Orta Asya step toplumunun geliştirdiği pantolon da Türklerin Avrupa'ya taşıdığı bir giysi olarak bilinir.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde kadın ve erkekler, toplumsal statülerine ve dinlerine göre giyinmekteydiler. Üç kıtaya yayılmış olan imparatorluk sınırları içindeki halklar kendi yaşam biçimlerini ve giyim tarzlarını sürdürmeye devam etmişlerdir. Yüzyıllardır Türk kadınının evli, bekâr ya da dul oluşunu belirleyen ve bir anlamda çevreyle iletişimi sağlayan başörtü ve başlıklar, evde, tarlada çalışma sırasında, çarşı pazarda, düğün, gezme ve günlük yaşamda kullanma şekilleriyle olağanüstü zenginlik oluşturur. Diyebiliriz ki kadınların örtünme biçimlerinin ve süslerinin renk, model ve kumaş zenginliğinin oluşmasında yaşamlarındaki zaman ve mekânlar belirleyici ögedir. Göçebe Türklerin tarlada doğa şartları içinde çalışan kadınlarının soğuk, sıcak, yağış gibi koşullara uyum sağlamak amacıyla ihtiyaç duyduğu başörtüsü, zamanla dinî, sosyal, siyasi içeriklere bürünerek günümüzdeki çeşitliliği ve zenginliği meydana getirir. Düğünde geleneksel baş bağlama biçimi ile süslenen gelinle, sokakta geleneksel başörtüsüyle gezen genç kız, evli ya da dul kadın, örtünme biçimini açısından kuşkusuz birbirinden farklıdır. Evli kadın, dul kadın, genç kız ve nişanlı kızın başörtüleri ve baş süslemeleri, onların sosyal konumları ve ekonomik düzeylerini yansıtır. Sadece geleneksel yaşam biçimlerinde görülen bu farklar günümüzde ortadan kalmış olmakla birlikte yerini, fakir, orta halli ve zengin kadın başörtü ve eşarplarına bırakmıştır.

Anadolu baş süslemelerinde Anadolu'da şehirleşmenin bilinen sekiz bin yıllık tarihini ve uygarlığını görmek mümkündür. İnsanlık çağlar boyunca başını bedenini takılarla, tüylerle, rengârenk kumaşlarla ve oyalarla süslemiş, bunu farklı giysilerle beraber örterek bir uyum oluşturmuştur. Giyimin vazgeçilmez olan başlıklar, yüzyıllarca kadını güzelleştirmenin, toplumda güçlü görünmenin, çevredeki insanlara ruh halini anlatabilmenin bir aracı olmuştur. Anadolu'nun her yöresinde yaşayan halkın kendine özgü bir renk anlayışı vardır ki, bu özellik halk sanatı ürünlerinde açık olarak görülmektedir. Anlam bakımından al ile yapılan sözcüklerin ateş ile ilgisi üzerinde durulurken “al” sözcüğünün pembe, kırmızı, parlak kızıl gibi renkleri belirtmesi yanında, “al” rengin bayrakta ve giyim halinde, ateşle ilişkisi olduğu ileri sürülmektedir.

Başörtü ve süslemelerindeki dini motifler de farklılıklar gösterir. Örneğin alevi kadınları toplum içinde başlarına bağladıkları çekinin renkleriyle ayrılır ve tanınırlar. Yeşil çeki, tarikatı simgelediği için Ehl-i Beyt'ten olduğunu anlatır. Kırmızı çeki, evlilik simgesidir. Yaşlı kadınlar başlarına mor çeki bağlarlar. Yeşil ve kırmızı çekiye o kadının evli ve soydan geldiğini belirtir. Siyah ise yası simgeler. Beyaz çekiye genç kızlar kullanırlar. Beyaz-yeşil çeki, soydan gelen kızları gösterir. Açık sarı çeki, Hasan sevgisini, koyu sarı çeki Fatma anamız ve Sarıkızı simgeler. Pembe çeki ise Hz. Hüseyin sevgisini anlatır. Gelinin başına konan taç üstüne karanfil ve puldan yapılmış üç çiçek, üçlemeyi belirtir. Alevilikte ahlakta üç ilkeye bağlıdır; elini, belini, dilini tutmak. Kadınların başına aynalı tozak ve çiçeklerle birlikte tavus tüyü ya da yeşilbaş ördek kuyruk kıvrıncığı (eğrilme) de takılmaktadır. Başa tüy koyma âdeti İslamiyet öncesi Türklerin uyguladığı bir gelenektir. Ayrıca tellerden yapılmış iki çiçekte yanaklara doğru geçirilir ki, bunlarda Hasan ve Hüseyin'i simgeler. Bugün Ege bölgesinde kadınların başlarına çiçek takma âdeti temel kaynağında bu inanç yatar. Çiçek desenleriyle süslü yazma ve el dokuması başörtüleri abaniler, bugün köylerimizde hala kullanılıyor. Ege, Denizli ve Buldan yörelerinde abani tezgâhları hala çalışıyor, ancak makinelerde üretim yapılıyor. Abani örtülerini Anadolu'da kadınlarda erkekler de başlarına dolarlar. Bugün tüm bölgelerimizde yazma ve abaniler güneşten, tozdan, rüzgârdan, sıcaktan, soğuktan korunmak için gündelik bir başörtüsü olarak kullanılıyor. Gelin göçürme sırasında gelinlerin yüzüne ve başına abani (çiçekli başörtüsü) örtüldüğü de görülür.

Nevin Balta'nın *Anadolu Kadın Başlıkları* adlı kitabı kadınların tarih boyunca gerek kullandıkları aksesuarlar, kıyafetler gerekse başlarına taktıkları başlık ve yazmaların geçmişine ve bugününe ışık tutmaktadır. Anadolu'nun herhangi bir yöresinde yaşamlarını sürdüren toplulukların gelenek ve yaşayış biçimlerine göre kadınların kullandıkları başlıkların üzerlerindeki motifler yorumlanarak okuyucuya sunulmaktadır. Bu yorumlama yapılırken topluluğun var olduğu dönem ve yaşamını sürdürdüğü coğrafya da göz önünde bulundurularak sahip oldukları inançtan da faydalanılmıştır. Bu verilerden yola çıkılarak kitap dört ana bölüme ayrılmıştır ve bu sayede okuyucuyu Dört Halife döneminden günümüze kadar güzel bir tarihi akışın içerisine çekmektedir. Bu akış içerisinde Dört Halife döneminin dışında Orta Asya Türk devletleri ve Orta Doğu'nun Arap hükümdarlıklarındaki yönetim şekilleri, kadının İslam ülkelerindeki konumu ve Osmanlı'daki örtünme şekillerine kadar değinilmiştir. *Anadolu Kadın Başlıkları* adlı eser, yüzyıllardır uygarlıkların bıraktığı izlerin günümüze kadar ulaştığı ve Anadolu'nun bütün yörelerinde yaşatıldığını göstermektedir. Giyim kuşama bütünleyen başa giyilen başlıklar ile takılar ve baş süsleri, geçmişten günümüze ulaşan çoğu kültür öğelerinin anlaşılmasında, kimi tarihsel belgelerin yorumlanmasında önemli bir yere sahip olduğunu bu eserle bir kez daha gözler önüne sermektedir.

Birçok uygarlığın beşiği olan ülkemizde örf, adet ve töreler devam ettirilmekte; düğün, nişan, doğum, ölüm ve bayramlarda geleneksel kıyafetlerini giyen Anadolu insanı, kültürünü yaşatmaya çalışmaktadır. Bu çalışmaya konu olan kadın başlık, başörtüleri ve

baş süslemelerine ilişkin bilgiler, insanlığın çağlar boyunca, başını, bedenini, değişik nedenlerle; takılarla, tüylerle, rengârenk süslerle bezediğini göstermektedir. Eserde farklı başlıklar altında incelenen her konu görsellerle desteklenmiştir. Türkiye’de giyim kuşam sözlüklerinin sayıca çok az olduğu bilindiğinden, özellikle kadın başlık ve baş süslemeleri adlarını tanımlayan bir sözlüğün var olmaması nedeniyle, yazar bu konuda bir ilke imza atmıştır. “Sözlük” bölümünde, Türkçe kökenli ve dilimize yabancı dillerden geçmiş kadın başlık ve baş süslemeleri adları harf sırasına göre verilmektedir.

Türk kadın başlık ve başörtülerinin İslamiyet öncesi ve sonrasındaki değişimlerini ele alan bu çalışmayla Türk kadının Orta Asya’dan bu yana giyim ve başlıklarının sosyal konumunu ve ekonomik gücünü yansıttığını gösterilmeye çalışılmıştır. Türk kültür tarihinin önemli bir parçası olan Türk giyim tarihinde kadın başlık ve başörtülerinin özelliklerini yansıtırken, özellikle Türklerin İslamiyet’i kabul etmeden önceki giyim ve başlıklarının, Anadolu’ya gelişleri, çeşitli kültürlerle etkileşimleri ve en önemlisi İslamiyet’i kabul edişleri ile birlikte değişim geçirmişlerdir; fakat öte yandan Nevin Balta’nın çalışmasındaki bulgular Türkmen, Yörük köylerinde geleneksel giyim biçimlerinin hiç değişmeden devam ettirildiği göstermektedir.